

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี ม.๒

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง : นันทกร พงศ์เลิศวุฒิ

ผู้ตรวจ : กรกมล ชีมาชัย
เรืออากาศเอก ชันวาท ทองทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพงษ์ บ้านไกรทอง

บรรณาธิการ : หลุยส์ เตือนหทัย

ผลิตและจัดจำหน่าย

บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด
นางสาวปัญญณี วิฑูรย์สัมพันธ์
๑๐๑/๑๔ หมู่บ้านมณีนี ๓ ซอย ๑๐
ถนนรัตนโกสินทร์ ตำบลไทรมา อำเภอมะนัง
จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐
โทร. ๐-๒๕๒๔-๖๓๑๖
๐๘-๑๔๔๕-๙๙๖๘
๐๘-๖๓๐๐-๔๑๑๓
โทรสาร ๐-๒๕๕๔-๓๙๒๓
E-mail : editor@muangthaibook.com
Website : www.muangthaibook.com

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี ม.๒

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง : นันทกร พงศ์เลิศวุฒิ

ผู้ตรวจ : กรกมล ชีมาชัย
เรืออากาศเอก ชันวาท ทองทอง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพงษ์ บ้านไกรทอง

บรรณาธิการ : หลุยส์ เตือนหทัย

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มกราคม ๒๕๖๘

จำนวน : ๓,๐๐๐ เล่ม

จัดทำโดย : บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด
นางสาวปัญญณี วิฑูรย์สัมพันธ์
๑๐๑/๑๔ หมู่บ้านมณีนี ๓ ซอย ๑๐ ถนนรัตนโกสินทร์
ตำบลไทรมา อำเภอมะนัง จังหวัดน่าน ๕๕๐๐๐
โทร. ๐-๒๕๒๔-๖๓๑๖, ๐๘-๑๔๔๕-๙๙๖๘, ๐๘-๖๓๐๐-๔๑๑๓
โทรสาร ๐-๒๕๕๔-๓๙๒๓
E-mail : editor@muangthaibook.com
Website : www.muangthaibook.com

ISBN : 978-616-281-946-9

ราคา : ๘๙ บาท

“หนังสือเล่มนี้เป็นลิขสิทธิ์ของ บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด ห้ามทำซ้ำ คัดลอก เลียนแบบ ทำสำเนาตัดแปด หรือวิธีการอื่นใดไปเผยแพร่ ไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับลายยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจาก บริษัท ศูนย์หนังสือ เมืองไทย จำกัด”

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี ม.๒ เล่มนี้ เรียบเรียงขึ้นตรงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เพื่อให้นักเรียนและครูใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ เน้นการพัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนได้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด รวมทั้งสามารถนำพนักเรียนให้เกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี ม.๒ เล่มนี้เรียบเรียงขึ้นโดยคำนึงถึงหลักการ แนวคิด และจุดเน้นการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ทั้งในเรื่องของจุดหมายของหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ใช้มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่ประกอบด้วยตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทางเป็นเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ โดยเนื้อหาสาระในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ตรงตามสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดที่แบ่งเป็นตัวชี้วัดระหว่างทางและตัวชี้วัดปลายทาง มีกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และกระบวนการจัดการของผู้เรียน ท้ายหน่วยยังมีกิจกรรมต่าง ๆ และคำถามประจำหน่วยการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ และช่วยทบทวนเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้

องค์ประกอบต่าง ๆ ที่นำเสนอในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี ม.๒ เล่มนี้ มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื้อหาและกิจกรรมที่นำเสนอมีความหลากหลาย ทันสมัย เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี ม.๒ เล่มนี้ จะสามารถให้ความรู้และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน ผู้สอน ตลอดจนผู้สนใจศึกษาทั่วไปเป็นอย่างดี สามารถช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ เกิดสมรรถนะ มีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

นันทกร พงศ์เลิศวุฒิ

และ

ฝ่ายวิชาการ ศูนย์หนังสือ เมืองไทย

สารบัญ

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ องค์ประกอบของดนตรี ๑

๑.๑ เสียง.....	๒
๑.๒ ลักษณะจังหวะ	๒
๑.๓ ทำนอง.....	๔
๑.๔ เสียงประสาน.....	๕
๑.๕ สีสิ้นเสียง	๖
๑.๖ ลักษณะของเสียง	๘
๑.๗ สังคีตลักษณ์.....	๘
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๑๑
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๑๒
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๑๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ การบันทึกโน้ต ๑๓

๒.๑ การบันทึกโน้ตดนตรีสากล.....	๑๔
๒.๒ การบันทึกโน้ตดนตรีไทย	๒๑
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๒๔
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๒๕
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....	๒๕

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างสรรค์งานดนตรี.....๒๖

๓.๑ ความเชื่อ	๒๗
๓.๒ วิถีชีวิต	๒๙
๓.๓ ประเพณีและงานเทศกาลต่าง ๆ	๓๒
๓.๔ การเมืองการปกครอง	๓๔
๓.๕ ทักษะและองค์ความรู้	๓๖
๓.๖ เทคโนโลยี	๓๖
๓.๗ จินตนาการในการสร้างสรรค์บทเพลง	๓๙
๓.๘ การถ่ายทอดเรื่องราวความคิดในบทเพลง	๔๐
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๔๒
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๔๓
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๔๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ การร้องเพลงและบรรเลงดนตรี.....๔๔

๔.๑ การบรรเลงเดี่ยวและรวมวง	๔๕
๔.๒ การประเมินความสามารถทางดนตรี	๕๙
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๖๐
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๖๑
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๖๑

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ สุนทรียภาพทางดนตรี.....๖๒

๕.๑ เพลงพิธีกรรม	๖๔
๕.๒ เพลงไทยเดิม	๖๕
๕.๓ เพลงจังหวะเดินรำ	๖๖
๕.๔ เพลงแจ๊ส	๖๗
๕.๕ เพลงลูกทุ่ง	๖๘
๕.๖ เพลงสมัยนิยม	๖๙
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๗๐
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๗๑
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๗๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖ ธุรกิจและอาชีพที่เกี่ยวข้องกับดนตรี.....๗๒

๖.๑ ธุรกิจดนตรี	๗๓
๖.๒ อาชีพที่เกี่ยวข้องกับดนตรี	๘๐
กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้	๘๘
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๘๘
คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้	๘๘

หน้า

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗ ดนตรีในวัฒนธรรมต่างประเทศ.....๘๙

๗.๑ บทบาทและอิทธิพลของดนตรี.....๙๐

๗.๒ บทบาทและอิทธิพลของดนตรีในวัฒนธรรมต่างประเทศ.....๑๐๑

กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....๑๐๙

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน.....๑๐๙

คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....๑๐๙

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘ ประวัติศาสตร์กับการเปลี่ยนแปลงทางดนตรีของไทย.....๑๑๐

๘.๑ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองกับดนตรี.....๑๑๑

๘.๒ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีกับดนตรี.....๑๑๖

กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้.....๑๒๓

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน.....๑๒๓

คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้.....๑๒๓

บรรณานุกรม.....๑๒๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

องค์ประกอบของดนตรี

ตัวชี้วัด

ศ ๒.๑ ม.๒/๑ เปรียบเทียบการใช้องค์ประกอบดนตรีที่มาจากวัฒนธรรมต่างกัน (ตัวชี้วัดระหว่างทาง)

แนวคิดสำคัญ

องค์ประกอบทางดนตรีในแต่ละวัฒนธรรมมักมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ส่วนใหญ่ประกอบด้วยเสียง ลักษณะจังหวะ ทำนอง เสียงประสาน สีสันเสียง ลักษณะของเสียง และสังคีตลักษณ์หรือรูปแบบ การศึกษา และเรียนรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบดนตรีของแต่ละวัฒนธรรม สามารถช่วยให้เข้าใจองค์ประกอบและความหมายของบทเพลงได้ดียิ่งขึ้น

สาระการเรียนรู้

- ๑.๑ เสียง
- ๑.๒ ลักษณะจังหวะ
- ๑.๓ ทำนอง
- ๑.๔ เสียงประสาน
- ๑.๕ สีสันเสียง
- ๑.๖ ลักษณะของเสียง
- ๑.๗ สังคีตลักษณ์

คำถามนำสู่บทเรียน

นักเรียนคิดว่าดนตรีแต่ละวัฒนธรรมมีองค์ประกอบเหมือนกันหรือไม่ เพราะเหตุใด

ดนตรี หรือบทเพลงในแต่ละวัฒนธรรมส่วนใหญ่ประกอบด้วยองค์ประกอบทางดนตรีที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ซึ่งองค์ประกอบทางดนตรีดังกล่าวเป็นเนื้อหาที่มีรายละเอียดในเชิงลึกและมีความซับซ้อน ซึ่งควรศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไป ถึงอย่างไรสำหรับขั้นเบื้องต้นจะอธิบายองค์ประกอบพื้นฐานทางดนตรีในภาพรวมพอสังเขป โดยเน้นประเด็นที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่จะเริ่มศึกษาเกี่ยวกับดนตรี เพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ในการศึกษาเรียนรู้ดนตรีสำหรับขั้นต่อไป ไปในอนาคต องค์ประกอบพื้นฐานทางดนตรีในวัฒนธรรมต่าง ๆ มีดังนี้

๑.๑ เสียง

เสียง (Tone) เกิดจากการสั่นสะเทือนของวัตถุบางสิ่งบางอย่าง แล้วเกิดเป็นคลื่นเสียงที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าออกมา แต่มนุษย์สามารถรับรู้คลื่นเสียงดังกล่าวได้ด้วยหู หรือที่เรียกว่า “การได้ยิน หรือการฟัง” นั่นเอง เสียง ณ ที่นี้ หมายถึง เสียงที่มีการสั่นสะเทือนอย่างเป็นระบบสม่ำเสมอที่ เกิดจากความตั้งใจในการสร้างสรรค์ของมนุษย์ เปรียบได้กับการบรรเลงเครื่องดนตรีชนิดใดก็ตาม ด้วยวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การดีด การตี การดี การเป่า

เสียงที่แตกต่างกันเกิดมาจากองค์ประกอบของเสียง ๔ ประการ ได้แก่ ระดับเสียง ความเข้มของเสียง ความสั้น-ยาวของเสียง และคุณภาพของเสียง

เสียงของดนตรีไทยและดนตรีสากลเกิดจากการดีด การตี การดี และการเป่า มีระดับความสูง-ต่ำ ระยะความสั้น-ยาวของเสียงหลายแบบ เช่น ซอด้วงและซออู้เป็นเครื่องดนตรีไทยที่มีระดับเสียงสูง ซออู้และระนาดทุ้มเป็นเครื่องดนตรีไทยที่มีระดับเสียงทุ้มต่ำ ไวโอลินเป็นเครื่องดนตรีสากลที่มีระดับเสียงสูง แคลม ก็ดาร์เป็นเครื่องดนตรีสากลที่มีระดับเสียงแหลมไปจนถึงเสียงกลาง

เครื่องดนตรีและวิธีการเล่นเครื่องดนตรีนั้นสามารถทำให้เกิดความสั้นยาวของเสียงที่แตกต่างกัน เช่น การดีดหรือการตีไวโอลินโดยการลากคันชักยาว ๆ ทำให้เกิดระยะเสียงยาว การดีดลองทำให้เกิดระยะเสียงสั้น

๑.๒ ลักษณะจังหวะ

หากกล่าวถึง**จังหวะ (Rhythm)** ในบทเพลง ให้ลองจินตนาการถึงจังหวะที่เกิดขึ้นภายในร่างกาย เช่น การหายใจเข้า การหายใจออก การเต้นของหัวใจ หรืออาจนึกถึงกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การเดิน การวิ่ง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนมีจังหวะดำเนินควบคู่ไปด้วย ซึ่งดนตรีหรือบทเพลงก็มีจังหวะในลักษณะเดียวกัน ดำเนินไปเรื่อย ๆ เช่นกัน

บทเพลงแต่ละบทมีความช้า-เร็ว ลักษณะจังหวะ ความสั้น-ยาวของเสียง รวมไปถึงความถี่ ความห่างของจังหวะที่ไม่เหมือนกัน ส่งผลให้มนุษย์ส่วนใหญ่สามารถรับรู้ได้ว่าบทเพลงนั้น ๆ สื่ออารมณ์ ความรู้สึกที่ต่างกัน เช่น เพลงที่มีจังหวะเร็วและลักษณะจังหวะที่ถี่อาจทำให้รู้สึกตื่นเต้นเร้าใจ ส่วนเพลงที่มีจังหวะช้าและลักษณะจังหวะไม่ถี่อาจส่งผลให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลายสบายใจก็เป็นไปได้

ลักษณะจังหวะของดนตรีไทยแบ่งเป็น ๓ ลักษณะ คือ ประเภทชั้นเดียว ประเภทสองชั้น และประเภทสามชั้น และมีการติกลองประกอบเพื่อแสดงให้รู้ว่าเป็นจังหวะเพลงประเภทใดหรือที่เรียกว่า “หน้าทับ” เช่น หน้าทับลาว หน้าทับทยอย หน้าทับเพลงตระ โดยในแต่ละหน้าทับมีจังหวะการตีที่แตกต่างกัน และยังแบ่งเป็นชั้นจังหวะตามจังหวะของเพลงด้วย ซึ่งเพลงไทยทุกเพลงจะมีการกำหนดไว้ว่าเพลงนั้นเป็นเพลงที่มีจังหวะกี่ชั้น และมีหน้าทับอะไร เช่น เพลงลาวดวงเดือน เป็นเพลงอัตราจังหวะสองชั้น หน้าทับลาว

เพิ่มเติมเสริมความรู้

การฟังจังหวะถึง เพื่อแยกประเภทจังหวะของเพลงไทย มีหลักสังเกตง่าย ๆ คือ ใช้วิธีการนับเลขช่วงระยะห่างของเสียงถึง และเสียงดับในใจ ซึ่งเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว เพลงอัตราจังหวะสองชั้น และเพลงอัตราจังหวะสามชั้น มีช่วงระยะเวลาล้าน ยาวไม่เท่ากัน ดังนี้

เพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว ให้นับ ๑ ๒ โดยตีเป็นเสียง ถึง ในจังหวะที่นับ ๒ แล้วนับ ๑ ๒ อีกครั้ง โดยตีเสียงดับ ในจังหวะที่นับ ๒ เช่นเดียวกัน

-ถึง-ดับ	-ถึง-ดับ	-ถึง-ดับ	-ถึง-ดับ	-ถึง-ดับ	-ถึง-ดับ	-ถึง-ดับ	-ถึง-ดับ
----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

เพลงอัตราจังหวะสองชั้น ให้นับ ๑ ๒ ๓ ๔ โดยตีเป็นเสียง ถึง ในจังหวะที่นับ ๔ แล้วนับ ๑ ๒ ๓ ๔ อีกครั้ง โดยตีเสียงดับ ในจังหวะที่นับ ๔ เช่นเดียวกัน

--- ถึง	--- ดับ	--- ถึง	--- ดับ	--- ถึง	--- ดับ	--- ถึง	--- ดับ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

เพลงอัตราจังหวะสามชั้น ให้นับ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ โดยตีเป็นเสียง ถึง ในจังหวะที่นับ ๘ แล้วนับ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ อีกครั้ง โดยตีเสียงดับ ในจังหวะที่นับ ๘ เช่นเดียวกัน

-----	--- ถึง	-----	--- ดับ	-----	--- ถึง	-----	--- ดับ
-------	---------	-------	---------	-------	---------	-------	---------

ลักษณะจังหวะของดนตรีสากลมีหลายองค์ประกอบ ที่สำคัญ ได้แก่

อัตราความเร็วของจังหวะ ได้แก่ เพรสโต (Presto) คือ เร็วมาก อัลเลโกริ (Allegro) คือ เร็ว โมเดราโต (Moderato) คือ ปานกลาง อะดาจิโอ (Adagio) คือ ช้า และลาร์โก (Largo) คือ ช้ามาก

อัตราจังหวะ คือ การจัดกลุ่มจังหวะตบ (Beat) เป็น ๒, ๓ หรือ ๔ ซึ่งจังหวะตบเป็นจังหวะพื้นฐานที่ช่วยบอกช่วงเวลาของดนตรี ปฏิบัติโดยการเคาะจังหวะให้ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอขณะเล่นดนตรีจนกว่าจะจบเพลง

รูปแบบจังหวะ แบ่งออกเป็น จังหวะมาร์ช (March) จังหวะวอลซ์ (Waltz) จังหวะร็อก (Rock)

๑.๓ ทำนอง

ทำนอง (Melody) เป็นส่วนผสมระหว่างเสียงและลักษณะจังหวะ โดยเกิดขึ้นจากการนำเสียงมาจัดเรียงด้วยความคิดสร้างสรรค์ พร้อมกำหนดลักษณะจังหวะ ความสั้น-ยาวของเสียง รวมถึงความถี่ ความห่างของจังหวะไปในเวลาเดียวกัน ตามแบบแผนแล้วทำนองที่ดีของบทเพลงควรเป็นทำนองที่ฟังง่าย ดัดหูเมื่อได้ฟังแล้วสามารถร้องตามได้ เช่น เพลงชาติไทย เพลงราวงลอยกระทง เพลงจิงเกิ้ลเบลล์ (Jingle Bells) ถึงอย่างไรก็ตามทำนองบทเพลงจะมีความซับซ้อนหรือฟังง่ายดัดหูนั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการประพันธ์บทเพลงนั้น ๆ ซึ่งทำนองเพลงที่ง่ายหรือทำนองเพลงที่ซับซ้อน ฟังยากล้วนแต่มีคุณค่าของตนเอง

เพลงราวงลอยกระทง

เนื้อร้องโดย : แก้ว อัจฉริยะกุล

ทำนองโดย : เอื้อ สุนทรสนาน

วันเพ็ญเดือนสิบสอง น้ำก้นองเต็มดลิ่ง
เราทั้งหลายชายหญิง สนุกกันจริงวันลอยกระทง
ลอย ลอยกระทง ลอย ลอยกระทง
ลอยกระทงกันแล้ว ขอเชิญน้องแก้วออกมาราวง
ราววงวันลอยกระทง ราววงวันลอยกระทง
บุญจะส่งให้เราสุขใจ บุญจะส่งให้เราสุขใจ*

ทำนองหลักของจิงเกิ้ลเบลล์

*หมายเหตุ. จาก ราวงลอยกระทง-สุนทราภรณ์ Suntaraporn (Official Master ต้นฉบับเดิม Original), โดย Metro Records, ๒๕๕๘, YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=CacwKxTj5Tg>).

๑.๔ เสียงประสาน

เสียงประสาน (Harmony) คือ การผสมผสานหรือการใช้เสียงมากกว่า ๑ เสียงไปพร้อม ๆ กัน ในบทเพลง ไม่ว่าจะเป็นความตั้งใจในการผสมผสานเสียงแนวดิ่งหรือแนวนอนก็ตาม เบื้องต้นเสียงประสานจะทำให้ทำนองของบทเพลงมีความเด่นชัดมากขึ้น ส่งผลให้บทเพลงมีเสียงที่กลมกลืน ฟังแล้วไพเราะ รวมถึงได้รับความรู้สึกที่ต่างออกไปจากท่อนหน้าที่มีเพียงทำนองของบทเพลงอย่างเดียว

ลองจินตนาการเปรียบเทียบการร้องเพลงจิงเกิ้ลเบลล์ที่มีกีตาร์ (Guitar) มาบรรเลงร่วมกันจะทำให้พอนึกภาพออกว่าเสียงประสานมีลักษณะเป็นอย่างไรได้ง่ายขึ้น โดยนักร้องกำลังทำหน้าที่เป็นแนวทำนองหลักของบทเพลง ส่วนกีตาร์กำลังทำหน้าที่เป็นเสียงประสานให้กับแนวทำนองของบทเพลงอีกทีหนึ่งนั่นเอง ซึ่งการบรรเลงบทเพลงในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดเสียงประสานขึ้น ถึงอย่างไรก็ตาม เสียงประสานส่วนใหญ่พบได้ในวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกมากกว่าในวัฒนธรรมดนตรีตะวันออก เนื่องจากส่วนใหญ่ในวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกจะให้ความสำคัญกับแนวทำนอง และจังหวะมากกว่าเสียงประสาน

ทำนองหลักและเสียงประสานของจิงเกิ้ลเบลล์

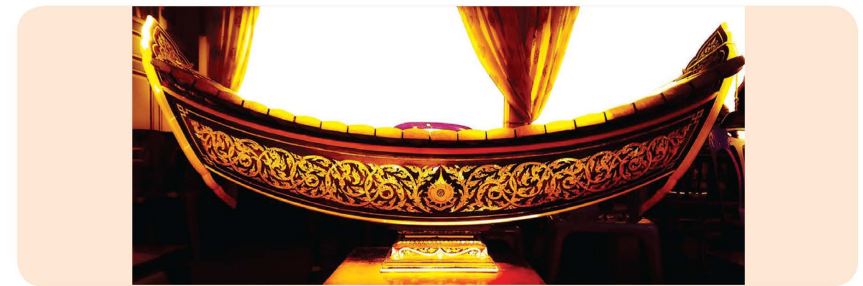
The musical score is written in 4/4 time. The melody is in the treble clef, and the harmony is in the bass clef. The key signature is one flat (B-flat). The score is divided into four systems, each with a measure number (1, 9, 17, 25) at the beginning. The melody consists of eighth and quarter notes, while the harmony consists of chords. The chords are labeled with letters: C, F, Dm, G, and Bb.

หมายเหตุ : บทเพลงจิงเกิ้ลเบลล์เป็นโน้ตเพลงสำหรับเปียโน ทั้งนี้ใช้ประกอบคำอธิบายเพื่อให้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเสียงประสานได้ง่ายขึ้น

๑.๕ สีสัมผัสเสียง

สีสัมผัสเสียง (Timbre หรือ Tone Color) หมายถึง เอกลักษณ์ของเสียงที่เครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ สร้างออกมาได้ นึกถึงเมื่อได้ฟังเสียงร้องของผู้หญิงและผู้ชาย จะสามารถจำแนกออกได้ว่า เสียงร้องใดเป็นของผู้หญิง และเสียงร้องใดเป็นของผู้ชาย เช่นเดียวกับเครื่องดนตรีแต่ละชนิดแต่ละประเภทในวัฒนธรรมต่าง ๆ ก็จะมีสีสัมผัสของเสียงที่ไม่เหมือนกัน เช่น เสียงของระนาดเอกและเสียงของเปียโน (Piano) เครื่องดนตรีทั้ง ๒ ชนิด มีสีสัมผัสเสียงที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

รูปที่ ๑.๑ เครื่องดนตรีไทยประเภทตี : ระนาดเอก

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย ระนาดเอก, โดย Bambooman thejohnnybamboo, ๒๕๖๗, ร้านแม่ฮ่องสอนทูเดย์ ร้านแม่ฮ่องสอนทูเดย์ (www.maehongsontoday.com/main/?p=1310).

รูปที่ ๑.๒ เครื่องดนตรีสากลประเภทคีย์บอร์ด : แกรนด์เปียโน

หมายเหตุ. จาก ทำไม่การซื้อ Grand Piano ถึงคุ้มคว?, โดย Pianounited, ๒๕๖๔ (<https://www.pianounitedthai.com/a/92589>).

อย่างไรก็ตาม อาจมีเครื่องดนตรีบางชนิดของแต่ละวัฒนธรรมที่มีสีสันเสียงคล้ายคลึงกัน เช่น สะล้อเครื่องดนตรีพื้นบ้านในภาคเหนือของไทย และไวโอลิน (Violin) ถึงแม้เครื่องดนตรีทั้ง ๒ ชนิดนี้จะมีสีสันของเสียงที่คล้ายกัน แต่สำเนียงในการบรรเลงนั้นแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ซึ่งกล่าวได้ว่า สำเนียงในการบรรเลงเครื่องดนตรีในแต่ละวัฒนธรรมนั้นเป็นเอกลักษณ์ที่มีเสน่ห์และน่าหลงใหลอย่างยิ่ง

รูปที่ ๑.๓ เครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือของไทยประเภทเครื่องสี : สะล้อ

หมายเหตุ. จาก สะล้อเล็ก, โดย อุทยานการเรียนรู้ (TK park) (https://tkapp.tkpark.or.th/stocks/content/open-dream/instruments1/65_salaw_lek/web/).

รูปที่ ๑.๔ เครื่องดนตรีสากลประเภทเครื่องสาย : ไวโอลิน

หมายเหตุ. จาก ไวโอลิน Elman EL1000, โดย Musicarns (<https://www.musicarns.net/elman-el1000/>).

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

นักเรียนฟังเสียงเครื่องดนตรีจากไฟล์เสียงบันทึกที่ครูเตรียมไว้ แล้วเขียนคำตอบลงในกระดาษว่าเสียงที่ฟังเป็นเครื่องดนตรีอะไรบ้าง จากนั้นร่วมกันเฉลยใบชิ้นเรียน และร่วมกันวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของเสียงเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น

ระหว่างทาง

๑.๒ ลักษณะของเสียง

ลักษณะของเสียง (Characteristics of Sound) มักเกิดความสับสนระหว่างสีสันเสียงและลักษณะของเสียงอยู่บ่อยครั้ง ข้างต้นได้กล่าวถึงความหมายของสีสันเสียงไว้ว่า เป็นเอกลักษณ์ของเสียงที่เครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ สร้างออกมาได้ ส่วนลักษณะของเสียงนั้น หมายถึง ลักษณะของเสียงที่นักดนตรีบรรเลงสร้างสรรค์ด้วยเครื่องดนตรีออกมาว่ามีสำนวนหรือสำเนียงอย่างไร เช่น ร่าเริง อ่อนหวาน ดุร้าย เศร้าโศก

นอกจากนี้ ลักษณะของเสียงยังรวมไปถึงความดัง-เบา (Dynamic) และการควบคุมลักษณะเสียง (Articulation) อาทิ การกระแทกเสียง การเน้นเสียง การเชื่อมเสียง และการทำให้เสียงสั้น-ยาว โดยไม่เกี่ยวข้องกับจังหวะ ซึ่งการควบคุมความดัง-เบา และการควบคุมลักษณะเสียงส่งผลให้บทเพลงมีมิติมากขึ้น และทำให้ผู้ฟังเกิดการรับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกของบทเพลงได้ดีขึ้น ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นศิลปะขั้นสูงในการบรรเลงบทเพลงออกมาให้ไพเราะมากขึ้นไปอีกระดับ

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

นักเรียนฟังเพลงคุกเข้าของวง COCKTAIL ฉบับปกติ และฉบับวงดุริยางค์ซิมโฟนี (Symphony Orchestra) จากเว็บไซต์ Youtube แล้ววิเคราะห์และเปรียบเทียบลักษณะของเสียงเพลงคุกเข้าแต่ละฉบับว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร จากนั้นให้นักเรียนออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน แล้วทุกคนร่วมกันอภิปรายและสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของเสียงเพลงคุกเข้าทั้ง ๒ ฉบับ

๑.๓ สัจจิตลักษณ์

สัจจิตลักษณ์ (Form) หรือรูปแบบ หมายถึง โครงสร้างของบทเพลงแต่ละบท เปรียบได้กับโครงสร้างของบ้าน หรือโครงสร้างของรถ ลองจินตนาการเปรียบเทียบบ้านชั้นเดียวก็จะมีโครงสร้างที่ต่างจากโครงสร้างของอาคารเรียน หรือรถเก๋งก็จะมีโครงสร้างที่ไม่เหมือนรถกระบะ ซึ่งบทเพลงแต่ละประเภทก็จะมีโครงสร้างที่ต่างกันไปเช่นกัน โดยทั่วไปแล้วไม่จะเป็นดนตรี หรือบทเพลงในวัฒนธรรมใดก็ตามล้วนมีสัจจิตลักษณ์ทั้งสิ้น เพียงอาจเรียกชื่อของสัจจิตลักษณ์ต่างกันออกไป

นอกจากนี้ บทเพลงที่มีสัจจิตลักษณ์ หรือรูปแบบที่ดี จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้บทเพลงมีความเป็นเอกภาพ หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กล่าวคือ ทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าเป็นบทเพลงเดียวกันตั้งแต่ต้นจนจบ ในทางตรงกันข้ามหากบทเพลงมีสัจจิตลักษณ์ที่ไม่แข็งแรงอาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่ากำลังฟังบทเพลงหลาย ๆ บทที่บรรเลงต่อกันไป อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของผู้ประพันธ์ด้วยว่าตั้งใจออกแบบโครงสร้างของบทเพลงไว้ในลักษณะใด และเพื่อวัตถุประสงค์ใด

สัจจิตลักษณ์เบื้องต้นแบ่งเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

๑. เพลงท่อนเดียวหรือเอกบท (Unitary Form) เป็นเพลงที่มีท่อนเดียว ได้แก่ A ดำเนินทำนองโดยไม่มีการเปลี่ยนอารมณ์ตั้งแต่ต้นจนจบเพลง เช่น เพลงลาวครวญ เพลงสวดสวน

A | dream of Jean-nie with the light brown hair, borne like a va-por on the sum-mer air
 A | long for Jean-nie with the day down smile, ra-diant in glad-ness warm with win-ning smile
 A | sigh for Jean-nie but her light form strayed, far the from fond heats her 'round na-tive glade

๒. เพลง ๒ ท่อน (Binary Form) เป็นลักษณะของเพลงที่มี ๒ ท่อน ได้แก่ AB โดยเพลงท่อน A เป็นทำนองเพลงหลักช่วงแรก ส่วนท่อน B เป็นท่อนที่เปลี่ยนอารมณ์จากช่วงแรก เช่น เพลงลาวเสียงเทียน เพลงนางนาคนาค

Question

Answer There in the sky so far up, I'm in the Big Dip- per's cup!

๓. เพลง ๓ ท่อน (Ternary Form) เป็นเพลงที่มีทำนองหลัก ๓ ท่อน โดยท่อน A เป็นทำนองหลัก ท่อน B จะมีอารมณ์แตกต่างไปจากท่อน A และจะมีการนำท่อน A มาปรากฏซ้ำอีก ได้แก่ ABA หรือ AABA เช่น เพลงสาวอีสานรอรัก เพลงลาวดวงเดือน

๔. เพลงรอนโด (Rondo Form) เป็นเพลงที่มีการนำทำนองอื่น (B, C, D) มาแทรกระหว่างเพลงท่อนหลัก (A) ได้แก่ ABACADA เช่น เพลงสามัคคีชุมนุม เพลงกราวกีฬา

หมายเหตุ. ปรับปรุงจาก คีตลักษณ์ หรือรูปแบบ, โดย คมสันต์ วงศ์วรรณ, Home page Komson Wongwan (<https://musiclib.psu.ac.th/data/western-music/Chapter2/chap2-9.htm>).

สรุปการบรรเลงเดี่ยว และรวมวง

องค์ประกอบทางดนตรีที่ได้กล่าวถึงทั้งหมดในข้างต้น ได้แก่ เสียง ลักษณะจังหวะ ทำนอง เสียงประสาน ลีลาเสียง ลักษณะของเสียง สังคีตลักษณ์ หรือรูปแบบ เป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญที่เมื่อผสมผสานเข้าด้วยกันจะกลายเป็นบทเพลงที่มีสมบูรณ์ ซึ่งดนตรีในแต่ละวัฒนธรรมส่วนใหญ่บนโลกมักมีปัจจัยเหล่านี้เป็นส่วนประกอบทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามก็อาจมีรายละเอียดบางประการที่ต่างกันไปไม่มากนัก

องค์ประกอบทางดนตรีเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งมีเนื้อหาและประเด็นที่เหมาะสมสำหรับผู้เริ่มศึกษาดนตรีอย่างเป็นระบบในขั้นเบื้องต้น นอกเหนือจากนี้ยังมีองค์ประกอบดนตรีอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้อธิบายถึงอีก ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ทางดนตรีในระดับหนึ่ง จึงจะเหมาะสมสำหรับที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจ ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับดนตรีด้านต่าง ๆ ในระดับที่สูงขึ้น เช่น การตีความ บทเพลงเพื่อบรรเลง การประพันธ์บทเพลง การวิเคราะห์บทเพลง

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

ครูแบ่งกลุ่มนักเรียน กลุ่มละ ๔ คน แล้วให้แต่ละกลุ่มสืบค้นและศึกษาเพลงพื้นบ้านของไทย ๔ ภาค ภาคละ ๑ เพลง จากนั้นร่วมกันวิเคราะห์และเปรียบเทียบองค์ประกอบดนตรีของแต่ละเพลง จัดทำสื่อนำเสนอข้อมูล แล้วออกมานำเสนอข้อมูลหน้าชั้นเรียน

ระหว่างทาง

เพิ่มเติมเสริมความรู้

เสียงรบกวน (Noise) หมายถึง เสียงที่มีการสั่นสะเทือนอย่างไม่เป็นระบบ และไม่สม่ำเสมอคงที่ ในอดีตไม่ถือว่าเสียงรบกวนเป็นเสียงดนตรี แต่ยุคปัจจุบันมีแนวคิดในการประพันธ์แบบใหม่ โดยนำเอาเสียงรบกวนต่าง ๆ มาเรียบเรียงเป็นบทเพลง บทเพลงลักษณะดังกล่าวอาจเรียกว่า เป็นบทเพลงร่วมสมัย

ภาษานำรู้

คำศัพท์	คำอ่าน	คำแปล
Melody	[เม ลอ ดิ]	ทำนอง ทำนองเพลง
Harmony	[ฮาร์ โม นิ]	เสียงประสาน
Dynamic	[ได แน มิคซ์]	ความดัง-เบา
Articulation	[อาร์ ทิ คิว เล เซิน]	การควบคุมลักษณะเสียง
Forms	[ฟอม]	สังคีตลักษณ์

กิจกรรมประจำหน่วยการเรียนรู้

1. สืบค้นเพลงไทยเดิมมา ๑ เพลง แล้วนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบดนตรีในแต่ละด้าน แล้วนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน
2. ศึกษาดนตรีของวัฒนธรรมต่าง ๆ แล้วนำมาเปรียบเทียบการใช้องค์ประกอบดนตรีในแต่ละด้าน แล้วสรุปผลลงในสมุด จากนั้นนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในชั้นเรียน
3. นักเรียนเลือกบทเพลงที่ชอบ มาวิเคราะห์องค์ประกอบดนตรีต่าง ๆ แล้วนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน
๔. นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๔-๖ คน แต่ละกลุ่มร่วมกันสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับเพลงรางวัลเกี้ยวข้าว จากนั้นร่วมกันอภิปรายในประเด็นที่กำหนดให้ แล้วนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน
 - ๑) ทำนองของบทเพลง รางวัลเกี้ยวข้าว มีลักษณะเป็นอย่างไร
 - ๒) บทเพลง รางวัลเกี้ยวข้าว มีจังหวะในลักษณะใด
 - ๓) การสลับนักร้องหญิง-ชาย ทำให้องค์ประกอบทางดนตรีด้านใดเปลี่ยนไป
 - ๔) บทเพลงนี้ให้ความรู้ในด้านใดบ้าง

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

หากนักเรียนได้รับมอบหมายให้กำหนดรายการเพลงสำหรับเปิดบรรเลงในงานวันเกิดของผู้สูงอายุ ในครอบครัว นักเรียนจะนำความรู้เรื่ององค์ประกอบดนตรีไปใช้อย่างไร

คำถามประจำหน่วยการเรียนรู้

๑. องค์ประกอบของดนตรีที่สำคัญมีอะไรบ้าง
๒. เสียงของดนตรีไทยและดนตรีสากลมีความคล้ายคลึงกันอย่างไร
๓. จังหวะของดนตรีไทยมีลักษณะอย่างไร
๔. องค์ประกอบทางดนตรีที่มีสีสันเสียงคืออะไร ให้นักเรียนยกตัวอย่างเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีสากลที่มีสีสันเสียงคล้ายคลึงกันมา ๑ อย่าง
๕. สังคีตลักษณ์คืออะไร มีความสำคัญต่อดนตรีอย่างไร